

Četvrta sezona arheoloških istraživanja nalazišta Virje – Volarski breg/Sušine

The fourth season of archaeological investigations at Virje – Volarski breg/Sušine

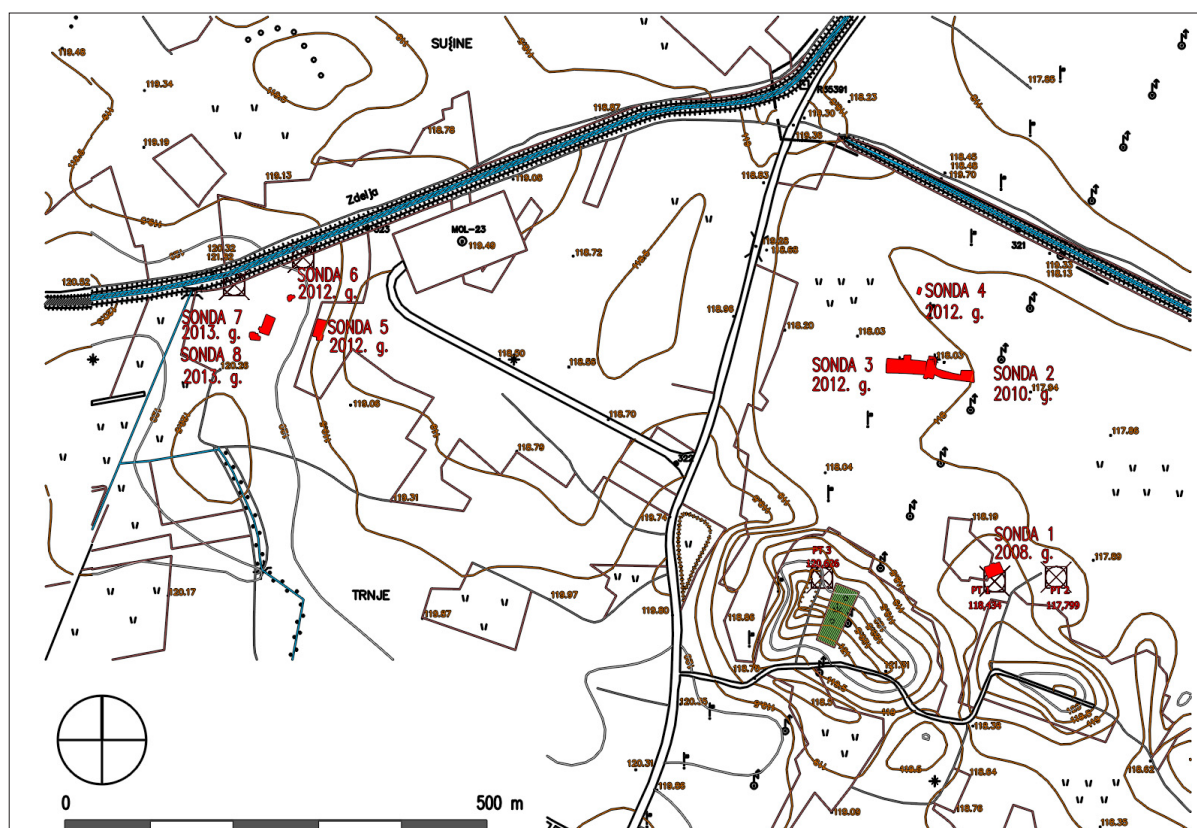
Tajana Sekelj Ivančan

Primljeno/Received: 20.02.2014.
Prihvaćeno/Accepted: 05.03.2014.

U zaštitnim arheološkim iskopavanjima provedenim na položaju Sušine kraj Virja u jesen 2013. godine otvorena je površina od 300 m² u dvije sonde. Sonde su pomno odabrane i postavljene prema rezultatima geofizičkih istraživanja koja su provedena tijekom proljeća 2013. godine, s ciljem dobivanja preciznih podataka o prepoznavanju i izgledu dijelova talioničke radionice. Arheološkim istraživanjima potvrđeno je postojanje ostataka talioničke radionice u sondi S-7 te dijelova naselja u sondi S-8. U zapadnom dijelu sonde S-7 evidentiran je i istražen dio prostora na kojem se odlagao talionički otpad, dok je u jugoistočnom dijelu bio prostor s ostacima četiriju peći za taljenje željezne rudače. U sjeverozapadnom dijelu iskopa istražena je izdužena prapovijesna tvorevina iz latenskog razdoblja. U sondi S-8 pronađeni su naseobinski ostaci od kojih je prepoznat jedan veći objekt i ognjište na otvorenom uz njega. Prema prikupljenim brojnim ulomcima keramike grube fature, jednostavnih profilacija rubova i ukrašene češljastom valovnicom te prema indikativnom nalazu dijela brončanoga pojasnog jezička, objekt se može preliminarno opredijeliti u ranosrednjovjekovno razdoblje. Je li istražen dio talioničke radionice na Sušinama egzistirao u isto vrijeme kada i ranosrednjovjekovno naselje smješteno tik uz njezine dijelove ili vrijeme njezina funkcioniranja treba tražiti u širem razdoblju, bit će jasnije nakon provedenih planiranih interdisciplinarnih analiza.

Ključne riječi: Virje, položaj Sušine, zaštitno arheološko istraživanje, ostaci talioničke radionice, ranosrednjovjekovno naselje, latensko razdoblje

Key words: Virje, position Sušine, rescue archaeological investigation, remains of a smelting workshop, early mediaeval settlement, La Tène period

Sl. 1 Položaj arheoloških sonde istraženih od 2008. do 2013. godine na lokalitetu Virje – Volarski breg i Sušine (crtež: K. Jelinčić Vučković)

Fig. 1 The position of archaeological trenches excavated between 2008–2013 at Virje – Volarski breg and Sušine (drawn by: K. Jelinčić Vučković)

Zapadno od položaja blagog uzvišenja zvanog Volarski breg koji je smješten sjeveroistočno od Virja (Koprivničko-križevačka županija), prostora na kojem su rekognosciranjem a potom i arheološkim istraživanjima potvrđeni ostaci talioničke radionice (Sekelj Ivančan 2007; 2008; 2009; 2010; 2011a; 2011b; 2013), tijekom 2012. godine evidentiran je još jedan položaj na kojem su se po površini prostirali nalazi zapečenog lijepa, lomljene zgre i komadi keramičkih sapnica (sl. 1). Prema tim nalazima zaključeno je kako se i na tom prostoru mogu očekivati ostaci talioničke radionice. Oranica poznata pod imenom Sušine, na kojoj je naknadnim probnim istraživanjima potvrđena ta pretpostavka (Sekelj Ivančan 2013), nalazi se u privatnom vlasništvu obitelji Pav iz Novog Virja. Zbog ugroženosti samog nalazišta čiji se ostaci nalaze veoma plitko ispod površine intenzivno obrađivane oranice, bilo je potrebno izvršiti zaštitna arheološko-konzervatorska istraživanja.

Zbog velike površine na kojoj se, prema uočenim površinskim nalazima, rasprostire arheološko nalazište na Sušinama, sama istraživanja bila su podijeljena u dvije etape. Prva etapa podrazumijevala je provedbu geofizičkih, nedestruktivnih istraživanja koja su realizirana u razdoblju od 16. do 19. travnja 2013. godine od strane kolega iz firme Gearh d.o.o. iz Maribora, Republika Slovenija (Mušič et al. 2013). Primjenom magnetske metode pokušalo se locirati objekte s jakim termoremanentnim tipom magnetizacije, svojstvenim arheološkim ostacima koji su pretrpjeli promjene pri upotrebi visokih temperatura. Takva mjerenja daju veoma dobre rezultate kod nalazišta metalurških značajki kako se očekivalo na položaju Sušine. Osim toga provedena su i mjerenja magnetskog susceptibiliteta gornjeg sloja zemljišta radi utvrđivanja kontaminacije zemljišta mineralima željeza kao rezultat srednjovjekovne (ili još i starije) metalurgije te su svojim rezultatima nadopunjavali magnetometar. Na osnovi rezultata ovih nedestruktivnih istraživanja provedenih na velikoj površini od 10700 m², odabrana je površina na kojoj će se provesti zaštitna iskopavanja.

U razdoblju od 29. listopada do 14. studenoga 2013. godine, Institut za arheologiju iz Zagreba pod vodstvom dr. sc. Tajane Sekelj Ivančan, znanstvene savjetnice, proveo je zaštitno-konzervatorska arheološka istraživanja lokaliteta Virje – Volarski breg/Sušine.¹ Arheološkim istraživanjima koja su trajala devet radnih dana,² obuhvaćena je planirana površina, odabrana

na osnovi rezultata geofizičkih istraživanja. Sonda S-7, veličine 21x10 m, bila je postavljena na mjestu gdje su geofizička istraživanja dala rezultate prema kojima se pretpostavilo da će se njome obuhvatiti peći i mjesto talioničkog otpada, te je arheološki iskopano 226 m², kao i 74 m² u probnoj sondi 8, dimenzija 12x8 m s odstupanjima, što je ukupno iznosilo 300 m². Sonde su prostorno određene, dokumentirane te povezane sa sondama iz prijašnjih godina istraživanja.

Sonda S-7

Sonda S-7 postavljena je na mjestu na kojem su se na osnovi rezultata geofizičkih istraživanja očekivali ostaci talioničkih peći i odlagalište otpada, dijelova talioničke radionice. Nakon uklanjanja oranog sloja na čitavoj površini iskopa uočene su sve, ranijim geoistraživanjima registrirane tvorevine, odnosno zamijećene mrlje poklapale su se s rezultatima dobivenima istraživanjima magnetometrom (Mušič et al 2013).

Ispod humusnog sloja koji je bio debljine do 35 cm, našlo se na pjeskoviti sloj smeđezučkaste zemlje u kojem su zamijećene arheološke cjeline. Ustanovljeno je kako u tom kulturnom sloju (SJ 288) ima dosta lijepa i zgre te ulomaka keramike glatke fature i zapečenog lijepa. Tek nakon njegova uklanjanja, dospjelo se do sloja žutog pijeska koji je u arheološkom smislu bio sterilan.

Unutar sonde S-7 mogu se izdvojiti neke prostorne cjeline sličnih značajki. Najiskazljiviji dio, s mnoštvom zapečenog lijepa, komada zgre i brojnih cjelovitih i lomljenih keramičkih sapnica, prostirao se u dužini od oko desetak metara i širini do 3,5 m polukružno uz zapadni profil. Čini se da je taj prostor poslužio kao odlagalište radioničkog otpada kojeg čine ostaci zapečenih dijelova stijenki peći i komadi lomljene zgre te sapnice i ulomci keramike. Iako je recentnim prokopom širine oko 1 m bio podijeljen na dva nejednaka dijela (SJ 337/338), prepoznat je kao jedinstvena cjelina, odnosno prostor na kojem se odlagao otpad iz radionice, od kojeg je veći dio ostao pod neistraženim dijelom oranice. Tijekom njegova raščišćavanja uočene su veće kose zapečene stijenke sa sapnicama *in situ* (SJ 343, 344, 345, 347) (sl. 2) ili kružno oblikovane strukture (SJ 339, 346) koje su evidentirane i istražene kao zasebne cjeline. Svojim karakterističnim izgledom – kose stijenke peći sa sapnicom *in situ* – podsjećale su na identične nalaze istražene tijekom 2012. godine u sondi S-5 (Sekelj Ivančan 2013: 52, sl. 5). No, nažalost, novoistražene stijenke, kao i one evidentirane prošle godine ne mogu se vezati uz intaktnu situaciju, odnosno predstavljaju tek odbacene dijelove peći na sekundarnoj poziciji, kao i osamdesetak keramičkih sapnica pronađenih unutar toga otpada. Odbačeni otpad, mjestimično debljine preko dvadeset centimetara, bio je polukružno omeđen s tamnijim smeđesivim slojem punim gorevine, u kojem se nalazilo mnoštvo manjih ulomaka zgre. Prostirao se polukružno oko odbacanih većih komada stijenki i zgre, u širini oko 1 m, osim na dijelu gdje je »konglomerat« prekinut recentnim kanalom. Uz zapadni profil pak protezao se u dužini oko 14 m. Tijekom istraživanja ustanovljeno je kako se on djelomično nalazi i ispod otpada koji je u rubnim dijelovima na njemu ležao, a sve skupa nalazilo se na kulturnom sloju SJ 288 koji se prostirao i u ostalim dijelovima sonde S-7. Nakon uklanjanja južnog dijela otpada, uočeno je kako je u taj pjeskoviti kulturni sloj debljine oko desetak centimetara, na nekim mjestima propalo nešto komada zgre, lijepa i keramike te

1 Arheološko-konzervatorska istraživanja položaja Virje – Volarski breg/Sušine u 2013. godini financirana su iz sredstava Ministarstva kulture Republike Hrvatske prema Ugovoru br. 49-747-13 od 17. travnja 2013. godine (KL: 612-08/12-31/0129; Ur. br.: 532-04-01-01/16-13-02), a provedena su prema Rješenju nadležnoga Konzervatorskog odjela od 23. rujna 2013. godine (KL: UP/I-612-08/13-08/0357; Ur. br.: 532-04-03/4-13-2). Dio financijskih sredstava osiguran je sa znanstveno-istraživačkog projekta Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta pod nazivom *Srednjovjekovno naseljavanje sjeverne Hrvatske u svjetlu arheoloških izvora* (šifra: 197-1970685-0693), voditeljice dr. sc. Tajane Sekelj Ivančan. Uz voditeljicu istraživanja, u iskopavanjima su sudjelovale djelatnice Instituta za arheologiju dr. sc. Tatjana Tkalec kao zamjenica voditeljice te dr. sc. Kristina Jelinčić Vučković, viša stručna suradnica. Poslove iskopa obavljalo je petero studenata, a u istraživanjima su povremeno sudjelovali Kristina Brodarić iz Virja, studentica arheologije i povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, i Ivan Marija Hrovatin, posljedoktorand iz Ljubljane, te kolegice dr. sc. Marina Šiša Vivek iz Koprivnice. Geodetske izmjere proveli su Ivan Mićurin i suradnici iz Područnog ureda za katastar Koprivnice, Ispostava Đurđevac iz Đurđevca, a poslove iskopa i zatrpavanja sonde strojem djelatnici poduzeća Gratit d.o.o. iz Virja. Vlasnik zemljišta, gospodin Slavko Pav iz Novog Virja, ljubazno je dozvolio arheološko istraživanje na položaju Sušine, te je iskopavanje provedeno bez dodatnih ošteta ili financijskih naknada jer na oranici više nije bilo nikakvih usjeva.

2 Tijekom zaštitno-konzervatorskih arheoloških iskopavanja provedenih u jesen 2013. godine vođen je terenski dnevnik kao i dokumentacija prema službenim obrascima Instituta za arheologiju, gdje je i pohranjena (Odjel ARHINDOKS), a nastavlja se na dokumentaciju iz 2008., odnosno 2010. i 2012. godine. U istraživanjima koja su trajala devet radnih dana, zabilježena je 101 nova stratigrafska jedinica (SJ 288 – SJ 389), od kojih se mogu izdvojiti slojevi, ukopi i zapune. Prikupljeni su svi pronađeni predmeti i ukupno su uvedene 264 vrećice uglavnom s nalazima keramičkih sapnica, zapečenog lijepa i keramike (N 275 – N 539). Evidentirano je 112 posebnih nalaza, uglavnom ulomaka ili cjelovitih keramičkih sapnica kao

i metalnih predmeta (PN 63 – PN 175). Uzeto je 70 vrećica s uzorcima zemlje za flotaciju te za dodatna geofizička ispitivanja, zatim uzorci ugljena za ¹⁴C analizu i analizu vrste drva, kao i uzorci zgre (U 133 – U 203). Sva snimanja geodetskom stanicom provedena tijekom arheoloških istraživanja provela je dr. sc. Kristina Jelinčić Vučković, viša stručna suradnica, koja je obavila i digitalizaciju kompletne terenske nacrtno dokumentacije u odgovarajućim mjerilima. Tijekom iskopavanja snimano je digitalnim fotoaparatom te je napravljena ukupno 2581 digitalna fotografija.

Sl. 2 Sonda 7 – kosa stijenka od zapečenog lijepa sa sapnicom (snimila: T. Sekelj Ivančan)

Fig. 2 Trench 7 – a slanting wall of burned daub with a nozzle (photo: T. Sekelj Ivančan)

Sl. 3 Sonda 7 – pogled na sondu tijekom istraživanja (snimila: T. Sekelj Ivančan)

Fig. 3 Trench 7 – a view of the trench during excavation (photo: T. Sekelj Ivančan)

su oni zasebno dokumentirani.

U krajnjem sjeverozapadnom kutu sonde S-7, u kontaktu humusnog sloja s tamnim slojem koji je okruživao otpad, pronađene su, uz ulomke zgre, lijepa i sapnica, dvije keramičke kugle i nešto ulomaka keramike koji imaju značajke 12. i 13. stoljeća.

U jugoistočnom dijelu sonde S-7 istražene su, između ostalih, i četiri arheološke cjeline koje su pokazivale iste ili veoma slične značajke (SJ 290/291, 292/293, 296/297, 300/301). Pri arheološkom iskopavanju evidentirano je kako su neke bile ukopane u kulturni sloj SJ 288, a druge u zdravicu. Očitovale su se kao tamnije pjeskovite mrlje zemlje manjega kružnog tlocrta, pri površini zapunjene usitnjenim komadićima zgre i zapečenog lijepa. Nakon uklanjanja nekoliko centimetara zapune, dospjelo se do veće količine troske u manjem kružnom ukopu. Kod dvije od spomenutih arheoloških cjelina načinjen je profil ukopa i zgre, formiranjem manjega probnog rova. Iz profila je bio vidljiv položaj ljevasto formiranoga većeg komada zgre unutar manjega kružnog ukopa. U njihovim zapunama pronađen je i pokoji ulomak veoma usitnjene keramike čija se obrada i determinacija tek očekuje. Prema okolnostima pronalaska ovih četiriju arheoloških cjelina koje su pokazivale svojevrsnu ujednačenost u izgledu, kao i u prostornom rasporedu, može se pomišljati kako je riječ o ostacima peći za taljenje željezne rude.

Na ovom mjestu valja spomenuti još jednu arheološku cjelinu evidentiranu i istraženu u jugozapadnom kutu iskopa S-7. Zamijećena je u kulturnom sloju SJ 288, a zapuna je bila tamnosivosmede boje zemlje kružnog tlocrta, s komadićima zgre i lijepa (SJ 310/311). Nakon uklanjanja kojih deset centimetara zapune, uočena je jasno vidljiva tamnija, gotovo crna okrugla manja mrlja u središtu zapune na kojoj je bilo lijepa i zgre. Iako ova situacija nije u potpunosti jednaka gore navedenima, ipak upućuje na donekle sličnu situaciju s arheološkim cjelinama za koje se pretpostavlja da su ostaci peći za taljenje rude.

U sjeveroistočnom dijelu sonde S-7 evidentirano je i istraženo nekoliko manjih i većih arheoloških cjelina koje su bile presječne recentnim kanalom smjera sjever – jug (SJ 340/341) (sl. 3). Najuočljivija je bila, od gorevine gotovo crna, ovalna pjeskovita zapuna koja se pružala u smjeru istok – zapad. Na površini zapune prikupljeno je lomljene zgre i nešto lijepa te ulomaka keramike i kamena, a uz njezine rubove pronađeni su ulomci keramičkih kugli.

Ostale arheološke cjeline u ovom dijelu sonde S-7 bile su veoma slabo vidljive i jedva su se zamjećivale u kulturnom sloju SJ 288, odnosno nešto jasnije u zdravici. Najveća cjelina bila je zapuna sivosmede boje, djelomično vidljiva u zdravici, a u zapadnom dijelu u kulturnom sloju SJ 288 (SJ 321/322). U njezinoj zapuni pronađeno je željezno šilo i željezna strelica (?) te dosta prapovijesne, latenske keramike. Ispod nje, ukop se sužavao, a zapuna je bila svjetlije boje (SJ 352/353) iz koje je prikupljeno keramike i lijepa, jedan keramički pršljen te spaljene kosti. Prema preliminarnim zaključcima može se ustanoviti da je sva ovdje prikupljena keramika prapovijesna i pripada latenskom razdoblju. Uokolo ovoga prapovijesnog ukopa (SJ 352) istraženo je nekoliko manjih cjelina kružnog tlocrta ukopanih u zdravicu, i to sjeverozapadno od njega četiri, istočno jedna te jugozapadno dvije cjeline, koje su vjerojatno ostaci drvenih stupova. Kako je u ovom dijelu došlo do preslojavanja, tek će analiza pokretne građe pokazati u kakvom su međusobnom odnosu istraženi objekti.

Sonda S-8

Jugozapadno od sonde S-7 otvorena je još jedna površina nepravilna oblika. Taj je iskop imenovan kao sonda S-8, ukupne istražene površine oko 74 m². Odabir mjesta iskopa također je uvjetovan rezultatima geofizike.

Odmah ispod humusnog sloja naišlo se na pjeskoviti sloj žute zemlje zdravice u kojoj je zamijećena veća zapuna od tamnosmede pjeskovite zemlje (SJ 315/316). Prema nalazima

Sl. 4 Sonda 8 – ranosrednjovjekovni objekt tijekom istraživanja (snimila: T. Tkalčec)

Fig. 4 Trench 8 – the early medieval structure during excavation (photo: T. Tkalčec)

ulomaka keramike grube fature, jednostavnih profilacija rubova i ulomaka ukrašenih češljastom valovnicom, preliminarno se može zaključiti kako je riječ o ranosrednjovjekovnom objektu. U jugozapadnom, nešto tamnijem dijelu objekta, nalazila se veća koncentracija lomljene zgure te ulomci keramičkih sapnica, dok su u jugoistočnom dijelu uz mnoštvo keramičkih ulomaka, pronađeni i brončani lijevani pojasni jezičac te željezni nožić. Ti su dijelovi objekta zasebno dokumentirani (sl. 4), a kako jugozapadni dio izlazi izvan linije orijentacije objekta, moguće je da je ovdje riječ o naknadnom ukupu, što će pokazati analiza prikupljene građe.

Jugozapadno od ovog objekta, zamijećena kružna zapuna svjetlije smeđe zemlje s lijevom u gornjem dijelu (SJ 330/331), pri površini je imala u sebi tamnu gorevinu, a na dnu su se nalazili veći komadi zapečenog lijepa. Prikupljeni ulomci keramike imaju iste značajke kao i keramika iz objekta pa se čini kako je ovdje riječ o ognjištu na otvorenom, uz istodobni objekt.

Tijekom arheoloških istraživanja u sondama S-7 i S-8 prikupljeno je više uzoraka iz različitih arheoloških cjelina radi daljnjih analiza i zaključaka. Ukupno je tako u Muzeju grada Koprivnice pohranjeno 953,94 kg uzoraka zgure i lijepa u mokrom stanju, gdje će se provesti daljnja obrada. Također su iz svih zamijećenih i arheološki istraženih cjelina uzeti dupli uzorci zemlje, jedni za flotaciju, a drugi za dodatnu provjeru magnetizacije tla radi usporedbe rezultata geofizičkih istraživanja.

Provedenim arheološkim istraživanjima na položaju Virje – Volarski breg/Sušine u jesen 2013. godine otvorena je površina od 300 m² u dvije sonde. Sonde su pomno odabrane i postavljene prema rezultatima geofizičkih istraživanja koja su provedena tijekom proljeća 2013. godine, s ciljem dobivanja preciznih podataka o prepoznavanju i izgledu dijelova talioničke radionice.

Arheološkim istraživanjima potvrđeno je postojanje ostataka dijelova talioničke radionice u sondi S-7 te dijelova naselja u sondi S-8 na Sušinama. U zapadnom dijelu sonde S-7 evidentiran je i istražen dio prostora na kojem se odlagao talionički otpad, dok je u jugoistočnom dijelu bio prostor s ostacima četiriju peći za taljenje željezne rudače. U sjeverozapadnom dijelu sonde S-7 istražena je izdužena prapovijesna tvorevina iz latenskog razdoblja.

U sondi S-8 pronađeni su nasebinski ostaci od kojih je prepoznat jedan veći objekt i ognjište na otvorenom uz njega. Prema prikupljenim brojnim ulomcima keramike grube fature, jednostavnih profilacija rubova i ukrašene češljastom valovnicom te prema indikativnom nalazu dijela brončanoga pojasnog jezičca, objekt se može preliminarno opredijeliti u ranosrednjovjekovno razdoblje.

Na položaju Sušine istraženi su dijelovi talioničke radionice te ostaci naselja iz ranoga srednjeg vijeka. U istraženom radioničkom kompleksu znatnu površinu pokriva je odlagani otpad iz radionice, a zahvaćeni su tek rubni dijelovi radionice s ostacima peći koje se vjerojatno prostiru i šire, pod neistraženom oranicom. Prema sadašnjem stanju istraživanja nije moguće ustvrditi je li talionička radionica na Sušinama egzistirala u isto vrijeme kada i ranosrednjovjekovno naselje smješteno tik uz njezine dijelove, a odgovor na to pitanje dat će nam buduće planirane interdisciplinarne analize.

Literatura

- Mušić, B., Medarić, I., Mori, M., Nas, E. 2013, *Izješće o geofizičkim istraživanjima na arheološkom lokalitetu Virje – Volarski breg/Sušine, Hrvatska*, Maribor (rukopis).
- Sekelj Ivančan, T. 2007, Novi površinski nalazi s lokaliteta Virje – Volarski breg, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, XXXIX/3, 73–79.
- Sekelj Ivančan, T. 2008, Područje između Molva i Virja bogato arheološkim nalazima, *Molvski informativni list*, 35, 19–21.
- Sekelj Ivančan, T. 2009, Arheološka istraživanja ranosrednjovjekovne radionice za preradu željezne rudače na lokalitetu Virje – Volarski breg, *Annales Instituti Archaeologici*, V, 65–70.
- Sekelj Ivančan, T. 2010, Talionička djelatnost u okolici Molva u ranom srednjem vijeku, in: *Molve – ljudi, selo i okoliš u dugom trajanju: zbornik radova sa znanstvenog skupa, Molve, 27. rujna 2008.: u povodu 350. godišnjice prvog spomena današnjeg sela Molve (1658.–2008.) i 15. godišnjice ponovnog osnivanja Općine Molve (1993.–2008.)*, Kolar M., Petrić H. (eds.), Molve, 30–45.
- Sekelj Ivančan, T. 2011a, Rezultati istraživanja nalazišta Virje – Volarski breg u 2010. godini, *Annales Instituti Archaeologici*, VII, 50–53.
- Sekelj Ivančan, T. 2011b, Virje – Volarski breg, rani srednji vijek, 8.–9. st. Naselje i talionička djelatnost, in: Čimin, R. 2011, *Zaštitna arheologija višeslojnih nalazišta: Virje – Volarski breg (2008., 2010.) i Delovi – Grede 1 (1982.)*, katalog izložbe, Koprivnica, 18–21.
- Sekelj Ivančan, T. 2013, Nastavak arheoloških istraživanja na položajima Volarski breg i Sušine kraj Virja u 2012. godini, *Annales Instituti Archaeologici*, IX, 48–54.

Summary

The archaeological excavations carried out at Virje-Volarski breg/Sušine in the autumn 2013 covered 300 m² in two trenches. The trenches were carefully chosen and positioned according to the results of geophysical investigations carried out in spring 2013, with a view to obtaining precise information regarding the recognition and appearance of the elements of a smelting workshop.

The archaeological investigations corroborated the existence of the remains of a smelting workshop in Trench S-7 and remains of a settlement in Trench S-8 at Sušine. In the western part of Trench S-7 we documented and excavated a part of the space used for dumping smelting waste, while in the south-eastern part there was a space with the remains of four furnaces for smelting iron ore. In the north-western part of Trench S-7 we investigated an elongated prehistoric feature from the La Tène period.

Trench S-8 yielded the remains of habitation with a recognizable larger structure and an open-air fireplace next to it. Based on the abundant collected remains of pottery of coarse texture, simple rim profilations and combed waveline decoration, as well as the indicative find of a part of a bronze belt strap-end, the structure can preliminarily be dated to the early medieval period.

At Sušine we investigated the remains of a smelting workshop and the remains of a settlement from the Early Middle Ages. In the investigated workshop complex a significant portion of the surface was covered by the waste dumped from the workshop. The excavations covered only a peripheral part of the workshop with the remains of furnaces that presumably extended further, beneath unexcavated ploughland. Based on the present state of research we cannot determine whether the smelting workshop at Sušine was in operation during the life of the early medieval settlement located adjacent to it, and the answer to this question will be provided by future planned interdisciplinary analyses.